

Kvinnor för fred

En fredsförening med kvinnoperspektiv

Tema: Militarismen och miljön
april 2018

Foto: My Leffler

Det övas allt mer krig på svensk mark, i luften och ute på havet. Hur påverkar det miljön, djurlivet och människan?

april 2018

Kvinnor för fred (KFF), som bildades 1978, arbetar för fred på kvinnors villkor. Föreningen är partipolitiskt och religiöst obunden.

Kvinnor för fred är medlem i många internationella freds-, kvinno- och solidaritetsorganisationer och ingår i ett nätverk med internationella förgreningar.

Kvinnor för fred kräver stopp för kärnvapen och kärnvapenprov, kämpar mot militär rustning och vapenspridning, kräver stopp för vapenproduktion och -export och kräver en omställning från militär till civil produktion.

Kvinnor för fred arbetar för kvinnors medverkan i konflikthantering, för mänskliga rättigheter, för ökat inflytande för FN och OSSE i alla fredsprocesser och en framtida fredskultur.

Medlemsavgift 170 kr/år i riksorganisationen. Plus en mindre avgift på platser med lokalgrupper.
Famijmedlem/studerande 50 kr/år.
Stödmedlem 100 kr/år

Medlemmar får KFF:s tidning.

Kvinnor för fred

Tegelviksgatan 40
116 41 Stockholm
Telefon: 08-667 97 27
Bankgiro: 768-6066
E-post: info@kvinnorforfred.se

Facebook:
[facebook.com/kvinnorforfred](https://www.facebook.com/kvinnorforfred)
Twitter: twitter.com/kvinnorforfred

www.kvinnorforfred.se

Tema: Militarismen och miljö

INNEHÅLL

Försvarets inverkan på miljö och klimat <i>Ingela Mårtensson</i>	4-5
Militärens miljöpåverkan hotar oss alla <i>Ingalill Ek</i>	6-7
En rörelse utan våld <i>Susanne Gerstenberg</i>	8-9
Britta Marakatt-Labba <i>Lena Angviken</i>	10-11
Militarismen och miljö <i>Anna Andersson</i>	12-14
Militärens effekter på djuren, människan och miljö <i>My Leffler</i>	15-18
Lokalföreningar och kontaktkvinnor	19
Klimatriksdagen	20

”Kriget gagnar ingen, med undantag för militära entreprenörer och deras aktieägare. Det gör våra samhällen fattiga, vår nation mindre säker och oss själva mindre mänskliga. Vi måste hänge oss åt diplomati, fredsskapande och utveckling!”

Diane Farsetta

Tidningen Kvinnor för fred

Tidningen Kvinnor för fred utkommer som temanummer ett par gånger om året och som bilaga i Miljömagasinet fyra gånger per år.

Ansvarig utgivare:
Susanne Gerstenberg
Varje författare ansvarar själv för sin artikel. För icke beställt material ansvaras inte.

Omslagsbild:
My Leffler

Illustration till vänster:
Helga Henschen

Redaktör: Benita Eklund
Telefon: 073-767 38 86
E-post: benita eklund@gmail.com

Tryckeri:
Norra Skåne Offset

Säkerhet på kort och lång sikt

Det talas mycket om miljöproblem och klimathot. Politiker, företagare och konsumenterna – alla förväntas numera dra sitt strå till stacken. Samtidigt etableras ambitionen att Sveriges försvar ska stärkas och vi ser allt fler militärövningar på både svensk och utländsk mark, med tusentals soldater som ”strider” på land, hav och i luften.

Det kan tyckas rimligt att säkerheten går före miljön men det behövs också en analys av vad som verkligen är nödvändigt och vad som ger säkerhet på lång sikt. I detta nummer av Kvinnor för fredstidning dyker vi ner i den stora frågan om militarism och miljö.

Ingela Mårtensson inleder med en bild av nuläget; med Sverige som medlem i EUs försvarssamarbete PESCO och med det utökade övandet i bland annat Vidsel, Vättern och Göteborgs skärgård. Hur stämmer till exempel det ökade utsläppet av bly överens med Sveriges ambitioner att skapa renare hav?

De växande försvarsanslagen ger självklart ett större ekologiskt fotavtryck för Försvarsmakten menar Ingalill Ek. Hon påpekar också att vapenproduktionen som lönsam exportvara är en del i spelet: ”Under täckmantel av säkerhet handlar militariseringen främst om pengar, stora pengar”.

Det är inte alldeles enkelt att reda ut hur Försvarsmakten påverkar klimat och miljö skriver My Leffler i sin text som också tar upp frågan om hur djurlivet påverkas. Fler artskyddade djur som björn, lo, järv och kungsrör lever i områden där det sker militärövningar. En samlad redovisning vore att önska menar hon.

Nyligen höll Kvinnor för fred årsmöte i Göteborg och därefter ett spännande seminarium om de frågor vi berör i den här tematidningen. För dig som inte kunde vara med på plats finns en utförlig rapport av Anna Andersson att ta del av.

I seminariet deltog representanter från både Skärgårdsuppropet och Aktion rädda Vättern. Jämsides med den ökade militariseringen pågår förstås också ett intensivt motstånd och ett uthålligt fredsarbete, där även Kvinnor för fred deltar. Tack för att du som medlem är med och stöttar!

Vill du engagera dig mer? Hör av dig till kansliet eller till någon av de fredskvinnor som finns listade på sidan 19 i denna tidning.

Trevlig läsning!

Benita Eklund

Försvarets inverkan på miljö och klimat

Regeringen har tagit initiativ till en FN-konferens om renare hav och kräver åtgärder. En flygskatt har införts och klimatminister Isabella Lövin anser att nästa steg är krav på en tydlig redovisning av flygresornas påverkan på miljön. Budskapet är att vi ska flyga mindre men gäller detta också för militärmakten?

Den svenska säkerhetspolitiken har de senaste åren haft två huvudinriktningar:

- Att öka den svenska nationella militära förmågan.
- Att fördjupa våra internationella samarbeten såväl bilateralt som multilateralt.

Svensk militär deltar således alltmer i internationella militära övningar inte minst i Östersjöregionen. Östersjön är ett av de allra mest nedsmutsade haven i världen.

I maj 2017 genomfördes en interna-

tionell flygövning som arrangerades av Sverige, Finland och Norge. 100 flygplan och 3 500 personer deltog från tolv olika länder. Övningen ägde rum i världsländernas norra delar under tolv dagar.

I juni genomfördes den årligen återkommande övningen Baltops, som har till syfte att träna multinationella styrkor för att "skapa stabilitet och säkerhet i Östersjöregionen". Det förekom ytstrid, luftförsvaret, ubåtsjakt och minröjning. I år leddes övningen av Nato - Naval Striking and Support Forces.

Förra året arrangerade svenska försvarsmakten den största militärövningen på över 20 år – Aurora. Övningen genomfördes i luften, på marken och till sjöss. Totalt deltog över 20 000 kvinnor och män varav drygt 1 000 från andra länder.

I höst ska Norge vara värd för Natoövningen Trident Juncture. Målet är att förstärka samarbetet mellan Nato och dess samarbetspartner. 35 000 soldater ska delta från upp emot 30 länder med bland annat 150 stridsflyg och 70 marinfartyg. Förutom i Norge kommer övningen att äga rum i Sverige, Finland, Island och Östersjön.

Hur påverkar alla dessa övningar miljön i Östersjöregionen och de arktiska områdena?

EU-samarbetet Pesco

Riksdagen beslöt i november 2017 att Sverige ska delta i det militära samarbete inom EU – det så kallade

Foto: Commander, US Naval Forces Europe-Africa/US 6th fleet/Flickr/CC

Baltops är en av flera årliga militära övningar där Sverige deltar. Där förekommer bland annat luftförsvaret, ubåtsjakt och minröjning. Hur påverkar alla dessa övningar miljön i Östersjöregionen och de arktiska områdena?

Foto: Greger Ravik/Flickr/Creative commons

Stora krav ställs på politiska åtgärder för att minska skadorna på klimatet av till exempel utsläpp från flyg. Samtidigt ökar militariseringen i världen med alltfler klimatskadliga aktiviteter. Det borde ställas samma krav på militären som det civila samhället.

permanenta strukturerade samarbetet (Permanent Structured Cooperation – PESCO). Det motiverades bland annat med att Sverige ska vara aktiv i arbetet med att stärka EU som säkerhetspolitisk aktör. Medlemsländernas militära förmågor ska utvecklas liksom det militära samarbetet inom EU. Det betyder i klartext att länderna förbinder sig att upprusta.

I december beslöt EU att anta PESCO och fastställa vilka länder som deltar – alla utom Danmark, Malta och Storbritannien. Det danska folket beslöt i en folkomröstning 1992 att rösta nej till Maastrichtfördraget som bland annat innebar en gemensam utrikes- och säkerhetspolitik. Det resulterade i att Danmark fick fyra undantag varav det ena gäller EU:s militära samarbete. Storbritannien ska lämna EU och ingår således inte i PESCO.

Övningsområden

Det finns en mängd militära övnings- och testområden i Sverige, som erbjuds på den internationella marknaden. Här är några exempel:

Vidsel Test Range – Vidsel Test

Range i Norrbotten är Europas största krigsövningsområde (24 000 kvadratkilometer) och nästan lika stort som Belgien. Idag används anläggningarna, flygplatserna och mätstationerna på området för rymdforskning, militära övningar och tester av missiler, vapen, stridsflygplan och obemannade plan (drönare).

I PESCO ingår att varje medlemsland inom EU ska komma med egna förslag till samarbete. Sverige ska bidra med ett ”Europeiskt test- och evalueringscenter i Vidsel”. Det innebär att allt fler länder med all säkerhet kommer att testa vapen och genomföra övningar i Norrbotten. Vilken påverkan kommer det att få på miljön?

Vättern – Vättern fungerar idag som dricksvattentäkt för ca 250 000 människor och kommer troligen i framtiden att tjäna betydligt flera på klimatförändringar.

Vättern används av försvarsmakten som flygskjutmål framför allt när det gäller JAS 39 Gripen. Det handlar bland annat om att spränga granater i sjön. Försvarsmakten vill utöka verksamheten och bjuda in främmande makter att öva

och testa krigsmateriel i dricksvattnet.

Göteborgs skärgårdsskjutfält – Sedan 40-talet har skjutbanan i Göteborgs skärgård använts cirka 20 dagar per år. Försvarsmakten vill nu utöka verksamheten med internationella ”gäster” och skjuta 115 dagar per år. Man vill ha tillstånd att släppa ut två ton bly och ett ton koppar per år bland fiskar och skärgårdsbor. Hur stämmer det överens med Sveriges ambitioner att skapa renare hav?

Konsekvensbeskrivningar

Klimatförändringar är ett av de största hoten mot vårt samhälle idag jämte kärnvapenhotet. Stora krav ställs på politiska åtgärder för att motverka denna negativa utveckling. Samtidigt ökar militariseringen i världen med allt fler övningar, vapenproduktion och testning av krigsmateriel. Militären måste underställas samma krav som det civila samhället. Vi måste ställa krav på tydliga redovisningar av försvarets klimatpåverkan i samband med övningar och tester.

Ingela Mårtensson

Militärens miljöpåverkan hotar oss alla

Världen militariseras, det hotfulla tonläget länder emellan ökar. Utvecklingsländer som skulle behöva satsa på infrastruktur och trygghet för sina medborgare prioriterar i stället upprustning. Det är dags att börja tänka fred.

Diplomati, samtal, förhandling väger allt lättare mot det militärindustriella komplexet. Och, till militarismens välkända försvars- och avskräckningsargument, har en än hotfullare faktor fogats: militarismens bidrag till global nedsmutsning. En ökande nedsmutsning av mark, luft och vatten som kommer att drabba vän och fiende lika.

Den svenska militären redovisar själv

sina koldioxidutsläpp varje år och det är ansevärd mängder: 2015 släppte försvaret totalt ut drygt 18 miljoner kilo koldioxid och producerade 8,7 miljoner kilo avfall av vilka dryga 2 miljoner kilo benämns ”farligt avfall”. Stora Natoövningar drar enorma mängder diesel till följd av alla transporter med tåg, flyg och lastbil. Det ekologiska fotavtryck som försvarsmakten sätter i världen kommer

självklart att öka med de ökade anslag som man begär.

Inför Aurora 17, den stora krigsövningen kring Östersjön och Gotland i september 2017, skriver försvarsmakten: ”Du kommer att höra oss, Du kommer att se oss, du kommer att möta oss på vägarna, i skogen, i städer. Vi övar för dig, för oss och för Sverige”. Vidare ”Man kommer att se militärer på gatorna och helikoptrar i luften. Då ska man känna stolthet och trygghet”. Vad menas? Stolthet över Sveriges vapenproduktion som är bland den högsta i världen räknat per capita? Trygghet från vilket överhängande hot då?

Utan egentlig insyn

Militarism och säkerhet, ett omaka par! Vapenproduktion har fritt fram att ta av jordens resurser, tillverkningsprocesser utan egentlig insyn och med vaga formuleringar om att ”undvika allt för mycket klimatpåverkan”. Testning över land och hav med minimal hänsyn till människor och djurliv eller omtanke om hur framtida odling och vattenanvändning kan komma att påverkas av förbrukat militärt material i exempelvis Vättern och Göteborgs skärgård.

Under täckmantel av säkerhet handlar militariseringen främst om pengar, stora pengar. Vapenproduktion är en lönsam exportvara. Att hyra ut markområden till andra länder att testa och krigsöva är en annan inkomstkälla eller som det beskrevs 2004 ”en utvecklingsbar affärsidé” (Utredningen ”Snö, mörker och kyla”) när Sverige öppnade delar av Norrbotten, Vidsel Test Range, att ”utveckla internationell militär test- och övningsverksamhet på svenskt territorium”.

Det är obegripligt hur vi kunnat komma tillbaka till ett kalla kriget-tänkande: att rusta till säkerhet! Alla vet att det är en logisk kullerbytta, den

Foto: My Leffler

Militarism och säkerhet är ett omaka par. Bilden är från Womens boat to Gaza.

som upplever sig vara i underläge vill komma i kapp och förbi, sedan byter parterna plats och rustningsspiralen är igång. Enligt en ny rapport från Världsbanken och FN var antalet länder i konflikt högre 2016 än det varit på 30 år. Samma rapport konstaterar att världssamfundet skulle kunna spara 70 miljarder US dollar varje år genom att förebygga väpnade konflikter och krig.

Militären och klimathotet

Men till allt detta som vi känner till om krigens färor har det tillkommit ytterligare en nivå: militarismens klimatpåverkan. Militarismen, med sina

olika tillverknings, testnings- och användningssteg är den smutsigaste verksamhet som pågår i världen just nu, det är den globala verksamhet som sågar mest ihärdigt på den gren mänskligheten sitter. Och mycket mer

är på gång. Nato förstärker hamnar och flygplatser i Nordnorge som förberedelse för eventuella militära hot eller konflikter som kan uppstå när haven i Arktis blir mer isfria och öppnar för transporter och möjlig åtkomst av olja och gas vilka olika intressenter vill skydda. Med än mer utsläpp av växthusgaser och ökande temperatur som följd!

Det finns bara en utväg ur detta skräckscenario: Vi måste börja tänka fred, arbeta för fred, träna vår tanke att fred är möjlig, och som tillståndet i världen ser ut just nu, är en absolut nödvändighet!

Ingalill Ek

Foto: My Leftier

Till allt detta som vi känner som krigens färor har det tillkommit ytterligare en nivå: militarismens klimatpåverkan. Militarismen, med sina olika tillverknings, testnings- och användningssteg är den smutsigaste verksamhet som pågår i världen just nu.

En rörelse utan våld

Tror du att du kan förändra världen utan att anstränga dig

Stina Oscarson
Leopard förlag

På ett Sara Granér-vykort läser jag, ”Ja, går ni runt och gnäller nu igen! Kan ni inte ta och GÖRA nåt istället: lobba lite för ett annat samhälle om ni nu är så jävla missnöjda, styr upp en folklig protest, Herregud vad vet jag, nåt får ni väl tänka ut själva!” En typisk Sara Granér-figur med avskuret platt huvud vräker ur sig denna uppmaning, uppställt mot ett stilerat demonstrationståg. På baksidan

av kortet annonseras Stina Oscarssons *Tror du att du kan förändra världen utan att anstränga dig*, ett pukslag för den kommande boken! Kortet spreds redan i somras, i Almedalen då Stina satt med i panelen för Kvinnor för freds seminarium *Militärövningar – hot eller säkerhet?*

Stina Oscarson visar sig som en sanningssökare. Sökandet gäller förutsätt-

ningarna för ett rättvist och jämställt samhälle, en demokrati i frihet. Hennes mål är inte något statisk samhällsbyggnad utan ett tillstånd i rörelse. Om den här ständiga och föränderliga rörelsen utan våld handlar boken. Likt den amerikanske politologen Jason Brennan konstaterar även Stina att demokratin idag har problem, stora problem.

För 20 år sedan tyckte sex procent av USA:s befolkning att militärstyre vore bättre än demokrati, enligt Brennan, idag är den siffran 17 procent, samma tendens ses över hela Europa. Till skillnad från Brennan som menar att ett elitstyre vore bra för människan och planeten kommer Stina fram till att förändringen kan och måste ske genom motstånd, en rörelse utan våld. Ögonöppnare för henne var ickevåldsforskaren Gene Sharps¹ verk.

124 av Sharps utvecklade metoder överför och förtydligar Stina med exempel, handfasta och begripliga för oss. För det mesta är de hennes egna och inte Sharps. Detta ger läsaren en närhet till boken. Om funderingar och historiska händelser berättar hon, egna upplevda vardagssituationer kan hon förmedla i dialog – dramatiker Stina! Hon framför händelser vi har själva varit med om, till exempel den framgångsrika kampen om Ojnarens kogen.

Denna kamp varade i tio år, utgångsläget var urdåligt, 70 procent av lokalbefolkningen stödde kalkbrottet, 30 procent var emot. Men aktivisterna förmådde vinna befolkningens förtroende till exempel genom samtal. De organiserade vandringar i den känsliga naturen och förklarade den prekära vattensituationen. Att hålla igång ett samtal är grundläggande för att lyckas,

Foto: Leopard förlag

I sin nya bok visar sig Stina Oscarson som en sanningssökare. Sökandet gäller förutsättningarna för ett rättvist och jämställt samhälle, en demokrati i frihet.

både enligt Sharp och Oscarson. Opinionsen vände som vi vet!

Boken lyser av framgångsrika exempel genom tiderna. Lyckas de inte väcka ens egen kraft och fantasi? Demokratin har problem, det är vi alla övertygade om. Bojkott och protest behövs! Civilt motstånd är ingenting nytt, det har funnits sedan antiken. Aldrig har det handlat om protest för protestens skull utan om att nå rättvisa för vissa befolkningsgrupper eller för ett helt samhälle.

Det går att förändra låsta situationer, det är övertygelsen. Denna tro skapar en drivkraft. Förändringen sker genom fredliga aktioner utan våld. Om det lär vi oss ingenting i skolan. Varför har vi ett armémuseum men inget fredsmuseum, undrar Stina.

Hur gör man för att lösa en konflikt utan våld? Sharp sammanfattar: analysera vad som är det verkliga problemet och vem som har makten över det, skaffa dig kunskap om din motståndare, skaffa dig kunskap om dig själv, skriver även Stina och Sara Granér förtydligar det. Formulera ett mål innan du väljer metoder. Sträva efter att vinna allmänhetens förtroende. Träna, träna, träna. Svara inte med våld.

Sara Granérs illustrationer till boken är som poesi. Med sitt korthuggna konstnärliga språk tolkar hon de för henne viktiga teserna. Till läsaren: titta och smälta det du ser! En spännande process, kanske inte alltid lätt att förstå på en gång. Att tro på konsten är att tro på människan som en självständigt tänkande varelse, skriver Stina och fortsätter, utan att veta vart detta tänkande

Foto: Leopard förlag

kommer att föra oss. Är det inte just genom människans (konstnärens) andenna frihet hon menar, begränsad bara svar för helheten? *Susanne Gerstenberg*

¹ Gene Sharp, statsvetare och ickevåldsforskare, grundade 1983 Albert Einstein institution i East Boston, Massachusetts, en institution som ägnar sig åt studier och främjande av ickevåldsmetoder i konflikter världen över. 2012 tog Sharp emot Right Livelihood Award, det Alternativa Nobelpriset. Gene Sharp gick bort i januari 2018, 90 år gammal.

Britta Marakatt-Labba

Vart femte år är den tyska staden Kassel värd för en av världens största internationella konstutställningar, Documenta. 2017 lyfte man fram ett antal exempel på konst utförd av konstnärer från ursprungsbefolkningar.

Sverige representerades av den samiska konstnären Britta Marakatt-Labba, som deltog med en 24 m lång broderad bonad, "Historia", ett verk som specialbeställdes till Tromsø universitet och tog flera år att färdigställa.

I bonaden skildrar hon det samiska folkets historia, med början i myternas värld där djur och människor träder fram ur fjällbjörkskogen och ända fram till modern tid, genom förföljelse och förtryck. Hon broderar halshuggning, de avrättades skallar som tas om hand av norska forskare och en brinnande kyrka i Kautokeino.

Egentligen var det handelsmannens hus som sattes i brand, men Marakatt-Labba använder sin konstnärliga frihet för att visa på hur de kyrkliga institutionerna var en viktig del av den svenska och norska överhetens mak-

tapparat för att upprätthålla förtrycket av den samiska befolkningen.

De broderade bilderna visar olika sidor av det samiska samhället, renskötseln med den flyttande rajden, men också fisket i havet och en liten ladugård med kor. Återkommande i bilderna är kvinnor med toppiga mössor. Ibland är de gudinnor, de tre centrala gudinnorna i samisk mytologi, ibland är de vanliga samekvinnor. Mössorna hölls uppe av en urholkad trästomme och bars från början med den hornliknande spetsen bakåt.

Laestadianerna tolkade mössan som en avbildning av djävulens bockhorn och förbjöd den. Då vände kvinnorna mössan med spetsen framåt och fortsatte att bära den. Också ett exempel på civil ohörsamhet! En annan återkommande figur är cirkeln, en viktig geometrisk form i det samiska livet.

Kåtan är rund, eldstaden i mitten är rund och rökålet är runt.

Britta Marakatt-Labba växte upp i en renskötarfamilj i Kiruna kommun. Hennes konstnärliga intresse väcktes när hon fick se några självporträtt av Fritz Sjöström, "Identitetssvit", som hängde i Kiruna stadshus. Sjöström är kanske mest känd som sjungande visdiktare, men är också en konstnär med rötter i Kirunatrakten, född i Jukkasjärvi.

I Marakatt-Labbas närmaste omgivning fanns inga konstnärliga traditioner förutom de traditionella hantverken. I den samiska slöjden, "duodje", finns textila inslag som bandvävning och tennbroderi, men då inriktad på att åstadkomma dekorativa mönster, inte att göra bilder. Brittans äldre syster hade konstnärliga intressen, men tog aldrig steget att utveckla dem. Det gjorde däremot Britta, som kom in på Högskolan för Design och Konsthantverk (dåvarande Konstindustriskolan) i Göteborg.

Med tiden blev det avbildande broderiet hennes huvudsakliga uttrycksmedel, och hon började söka sina teman i

Spridda delar ur Britta Marakatt-Labbas 24 meter långa broderade bonad.

den samiska historia hon aldrig fått lära sig i skolan. Bakom hennes till synes naivistiska motiv ligger alltså mycket research och hon har också tagit tillvara äldre generationers muntliga berättelser. Samtidigt jämför hon sina bildbroderier med jojken, liksom den växer de fram utifrån stundens känsla, utan egentlig början eller slut.

En viktig händelse i hennes konstnärliga utveckling var protesterna mot den norska statens stora kraftverksbygge på 1970- och 80-talen i Altaälven i Nordnorge, vilket hotade att lägga stora samiska områden under vatten, bland annat byn Masi. Marrakatt-Labba deltog aktivt i folkaktionen och bildade Masigruppen tillsammans med sju andra unga samiska konstnärer. Konflikten skildras i hennes kända verk "Kråkorna".

I samisk mytologi representerar kråkor överheten. Även detta verk ägs av Tromsø universitet. Marrakatt-Labba har inte fått några stora uppdrag för offentliga utsmyckningar i Sverige, kanske kommer detta att ändras efter hennes internationella succé.

Britta Marrakatt-Labbas verk är ett

Bonaden som visades på konstutställningen i Kassel skildrar det samiska folkets historia med början i myternas värld där djur och människor träder fram ur fjällbjörkskogen..

strålande exempel på hur en konstnär kan använda ett traditionellt kvinnligt uttrycksmedel som broderiet, och där lägga in ett starkt budskap. Att brodera har ju ofta betraktats ganska föraktfullt, ett tidsfördriv för kvinnor som inte

kan anförtros viktigare uppgifter. Marrakatt-Labba visar, att det går att fylla den mjuka textilen med både kampvilja och ursprungsbefolkningens stolthet över den egna historien.

Lena Angviken

Foto: My Lethier

Militarismen och miljön

Efter Kvinnor för Freds årsmöte i Göteborg bjöds det in till ett seminarium med rubriken *Militärens påverkan på miljön*. Aktion Rädde Vättern och Skärgårdsuppropet talade tillsammans med KFF Kiruna och Hälsingland om Försvarsmaktens militära övningar i Sverige.

Ingela Mårtensson, KFF Väst, var moderator för seminariet och började med att prata om utredningen Snö, mörker och kyla – utländska militärövningar i Sverige. Utredningen handlar om hur den internationella övningsverksamheten i Sverige kan utvecklas. Detta är också ett sätt för Sverige att marknadsföra sina vapen internationellt.

Sverige har även anslutit sig till det permanent strukturerade samarbetet inom EU, PESCO. Sverige ska bidra med ett "Europeiskt test- och evalueringscenter i Vidsel". Med säkerhet kommer alltfler länder att testa vapen och genomföra övningar i Norrbotten. Vilken påverkan kommer det att få på miljön? Med denna inledning lämnades

ordet till Gun-Britt Mäkitalo, KFF Kiruna.

Gun-Britt Mäkitalo börjar med att visa upp en artikel från en av Kirunas lokala tidningar "Gör Kiruna till världens rymdcenter". 45 km öster om Kiruna ligger rymdbasen Esrange, Rymdbolagets bas för uppsändningar, kontroll av satelliter och tester av rymdfarkoster. Det är även världens största nedladdningsstation. Esrange började byggas (på samernas mark) 1964 och 1966 sköts den första satelliten upp. Beslutet att bygga basen i Kiruna fattades då det geografiska läget menas vara optimalt för nedladdning av information.

- De som bor i Kiruna har en positiv

bild av Esrange, det är häftigt att kunna se hur de stora Viking satelliterna skjuts upp från vår stad, säger Gun-Britt.

Esrange har idag en affärsplan för att utöka sin verksamhet med små satelliter. Motiveringen är att ett ökat antal satelliter kan öka samhällsnyttan för fred, frihet och miljön och bidra till Agenda 2030, allt detta låter väldigt bra intygar Gun-Britt. Problematiken ligger informationen som laddas ner. Rymdstationen i Kiruna används frekvent av European Space Agency (ESA). Rutinuppdragen är helt automatiserade och kontrollerade från en kontrollstation i Darmstadt, Tyskland. Både GPS-sökningar och dataanalyser vid Esrange levererar kontinuerligt mätresultat till olika navigeringssystem. Esranges chef har uttalat att "vi vet inte vad vi säljer för information". En granskning som gjordes av TV4 visade att Esrange har sålt data till USA, som har använts för att leda USAs drönare i strid.

Natos fyra karameller

My Leffler, KFF Hälsingland, tar vid och talar om hur försvaret utökat sin verksamhet i Norrbotten de senaste åren. Hon presenterar fyra karameller i Sverige som är intressanta för Nato.

Luleå Airport F21 är till stor del en militär flygplats, där halva flygfältet hyrs ut till det civila. Hela flygplatsen kan användas av militären vid världsstödet.

Robotförsöksplatsen Vidsel (RFN) etablerades under 1950-talet för att testa krigsmateriel och kärnvapen, som då planerades. Området överensstämmer i stort med Udtja naturreservat, cirka 16 000 kvadratkilometer, och påverkar tre samebyar, speciellt Udtja Skogssameby. Det är den sista militära basen som är kvar efter kalla kriget och Vidsel har idag utvidgats och heter NEAT. Vidsel har en testbana, som gör det möjligt att testa långdistansmissiler och drönare.

North European Airspace Testrange (NEAT) området täcker merparten av norra Sveriges luftrum, det är Europas

Foto: Anna Andersson

Från vänster Elisabeth Lennartsson (ARV), Gun-Britt Mäkitalo (KFF), My Leffler (KFF), Hugo Norell och Birgitta Hultqvist (Skärgårdsuppropet).

största krigsövningsområde (24 000 kvadratkilometer) och nästan lika stort som Belgien. NEAT erbjuder tillgång till land och luftrum med beskrivande ord som unika förhållanden, lämpligt för militära övningar, 24 timmar sol på sommaren och 24 timmar mörker på vintern. FMV skriver också i sin marknadsföring att området är obefolkat.

Esrang är den fjärde karamellen som Gun-Britt Mäkitalo har presenterat tidigare.

Aktion rädda Vättern

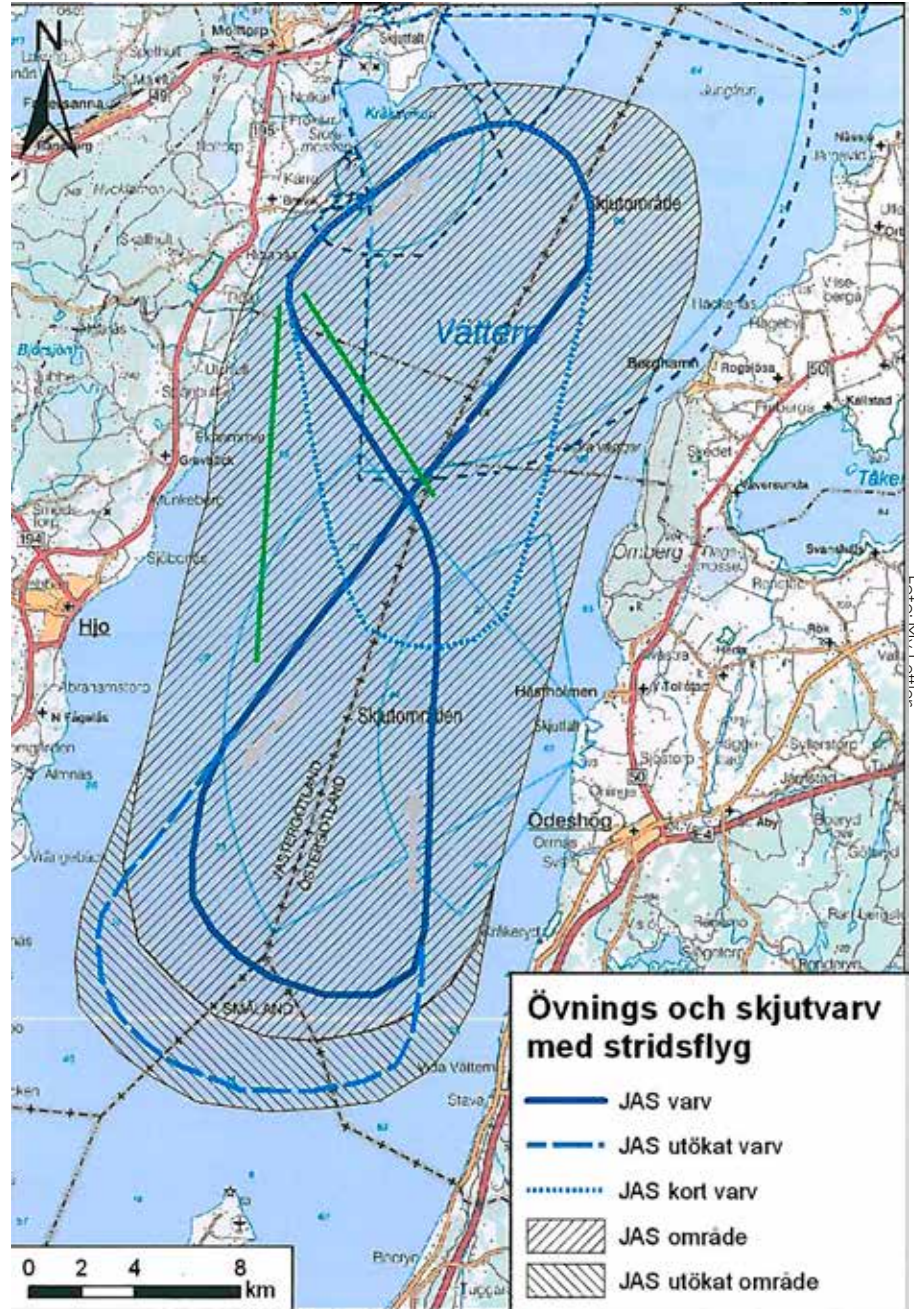
”Vi vill ha bra dricksvatten från Vättern, men det blir svårt eftersom militären skjuter så mycket”. Så började Elisabeth Lennartsson sin presentation på seminariet som representant för föreningen Aktion Rädda Vättern (ARV). ARV startade under 2010 och 2011 som små aktionsgrupper, med syfte att stoppa utökningen av försvarets verksamhet. 2013 bildades föreningen på Visingsö mitt i Vättern.

Det tar ca 60 år för Vättern att omsätta sitt vatten, nedsmutsningen från militär verksamhet och gruvdrift finns alltså kvar så länge. Vättern är idag dricksvattentäkt för 300 000 människor och även tilltänt dricksvattentäkt för Örebro, Mälardalen och Stockholm ca 4 miljoner människor om 20-80 år. Det är en av Europas största klarvattensjöar, den är näringsfattig och det gör sjöns ekologi känslig för yttre påverkan.

På västra sidan av Vättern ligger Karlsborg, där har Försvarsmakten en intensiv verksamhet. Där finns Försvarets Materielverk (FMV) med tillstånd sedan 2010, Karlsborgs flygplats och Kråks skjutfält. Utifrån dessa platser utgår militärens skjutövningar. Skjutövningarna sker över land och vatten, av de skjutningar som sker över land ramlar ändå 5 procent av skrotet ner i vattnet.

2015 prövades det nya Archersystemet över Vättern, varje granat väger 30 - 40 kilo och har en sprängkraft motsvarande 68 dynamitgubbar. ”Det skakade i marken överallt.”

- Vad är poängen, vet inte Försvars-

Ritningarna illustrerar Försvarsmaktens övnings- och skjutvarv över Vättern.

makten att granater spränger och gör sönder? Frågar Anna-Lisa Björneberg i publiken. Ja, det undrar vi också svarar Elisabeth skrattandes.

I maj 2016 gav Länsstyrelsen, Försvarsmakten tillstånd att få utökat verksamhet över hela sjön. Från 1000

till 69 000 finkalibriga skott/år, plus 150 raketer, från 20 dagar till 30 dagar/år att skjuta, samt till 2150 flygvarv per år med uppehåll 1 maj till 30 september, samt mellan jul och nyår. Över hundra enskilda (föreningar, kommuner, företag och personer) har

överklagat detta tillstånd. Samtidigt överklagar försvaret att de vill ha fler övningsdagar, inte kontrollera buller och inga utredningar gällande miljö- och hälsorisker. Det överklagade ärendet har hela året legat på Mark- och miljödomstolen i Vänersborg, som har uppmanat försvaret att komplettera med en del handlingar. Under senhösten kom den önskade redovisningen, som delvis innehöll sensationella uppgifter om stora mängder oexploderad ammunition på sjöbottnen (OXA som försvaret kallar det). Undersökningen var 5 år gammal och fanns inte med när länsstyrelsen i Västra Götaland skulle besluta om ansökan, vilket är högst anmärkningsvärt. Rapporten bevisade också det som ARV hela tiden framfört, nämligen att det inte finns något slam som täcker över det metallskrot som blir kvar efter att skott skjutits ut över Vättern. Skrotet ligger fritt för vägskvalp och nötbände mot botten och varandra, vilket ARV anser ökar frisättningen av metaller till vattenfas.

Under sommaren fick ARV ett par foton skickade till sig. Motivet var ett stort antal ammunitionsrester, varav flera var rejält stora. Några ungdomar hade idkat dykning vid ett badtillfälle och plockat upp dem. Det var naturligtvis kul för dem att ”fynda” militärt skrot, men de hade en otrolig tur att inget exploderade. Med den rapport som försvaret nu skickat in till domstolen ser man är det fullkomligt livsfarligt att plocka upp sådana ”fynd”.

Sen i augusti 2016 ligger överklagandet hos Mark- och miljödomstolen i Vänersborg. Vättern är ett Natura 2000 område, men det vill inte Försvarmakten ta hänsyn till. Idag arbetar ARV för fullt med att Försvarmakten inte ska få sitt utökade tillstånd.

Skärgårdsuppropet

Processen med militärens utökade tillstånd i Göteborgs skärgård har kommit något längre än den runt Vättern, berättar Brigitta Hultqvist och Hugo Norell från Skärgårdsuppropet. 2010 beviljade Länsstyrelsen 115 dagar och 70 nätter per år till Försvarmakten för svenska militärövningar. Utöver detta får internationella övningar ske när som helst under året och inga begränsningar finns för antalet skott eller övningsdagar. Tillståndet gäller

Mitt i skärgården på Brännö, har militären sina byggnader.

militär verksamhet på Galterö, Stora Stårholmen, Känso, Lilla och Stora Rävholmen, samt målområdena Känso Fjärskär och Knappen, det vill säga längs de västra öarna i Göteborgs södra skärgård. Cirka 5000 personer bor i Göteborgs skärgård och militärens utökade verksamhet påverkar människor och natur i området. Skärgårdsuppropet bildades i början av 2011 som en reaktion på att Försvarmakten fått detta utökade tillstånd. Majoriteten av de som bor på de större öarna i Göteborgs skärgård har skrivit på protestlistor mot utökningen. Uppropet förespråkar bl.a. att ett tillstånd utifrån en väl avvägd bedömning mellan skärgårdens intressen; befolkningen, turismen, djur- och naturlivet och Försvarmakten.

- Sedan Skärgårdsuppropet bildades har vi följt försvarets inriktning från avspänning till förberedelser för världsstöd till Nato. Det är tydligt att det svenska försvaret utökar sin verksamhet och det kan vi känna av i Göteborgs skärgård, säger Hugo Norell.

Det som bekymrar Skärgårdsuppropet mest är att deras stadsdel blir ett militärt skjutfält med skarp ammunition, utsläpp av miljögifter, höga bullernivåer och en försämrad livsmiljö för de boende i skärgården, för både människor och djur. På samma sätt som Vättern är Göteborgs skärgård ett Natura 2000 område, vilket gränsar direkt till militärens skjutområde.

- Hela inloppet till Göteborg är ett riskområde för civilbåtar, det finns risk att hamna mitt i försvarets skjutningar, menar Hugo. Försvarmakten säger betryggande ”vi har än så länge inte haft någon incident”, men de har

inte heller gjort någon riskanalys, säger Hugo Norell.

Stora utsläpp av tungmetaller har mätts i Göteborgs södra skärgård. Militärens utökade tillstånd medger årliga utsläpp av två ton bly och ett ton koppar, m.m. Det har skjutits i detta område i 75 år, men det har fortfarande inte gjorts några mätningar i botten sedimentet. Koppar är mycket giftigt för vattenlevande djur och växter, koppar oxiderar till i huvudsak tvåvärda joner och dessa joner stör vattenlevande organismers energiomsättning. Koppar är också starkt påverkande på yngelstadiet för fiskar. Militärens skjutområden är till en del grunda områden där fiskyngel ska växa upp.

- Det är omöjligt att plocka upp metallerna från militären, det går rakt ner i marken och vattnet, säger Brigitta Hultqvist. Koppar ger även spår på marken och i gräset som äts av betesdjuren i Skärgården.

Allmänheten måste höras

Båtägare är förbjudna att använda blyhaltig färg. Men försvarmakten tillåts att släppa ut två ton bly och ett ton koppar i Göteborgs södra skärgård per år. Hur stämmer det överens med Sveriges ambitioner att skapa renare hav?

Med en avslutande diskussion bjöds samtliga talare upp på scenen för att ta emot frågor från publiken. Efter en diskussion med publiken gick det tydligt att höra, att vi har liknande problem runtom i Sverige, att svenska försvarmakten påverkar vår miljö. Det är av stor vikt att allmänheten hörs mycket och påpekar försvarets brist på konsekvensbeskrivningar av miljön.

Anna Andersson

Militärens effekter på miljön och djuren – och människan

Ord som miljö, samspel, varsamhet med flera blir allt mer vanliga i samhällskommunikationen. Det byggs idag ”miljövänliga vägar”, talas om ”grön gruvnäring” och till och med ”miljövänligt krig”. Men hur stämmer dessa beskrivningar överens med verkligheten?

Tung industri har alltid en kraftig påverkan på miljön. Företrädare för exempelvis skogsnäring, gruvnäring och vapenindustri har sedan 1980-talet ändrat sitt språkbruk. Fram till slutet av 1970-talet var språket och budskapet framt, burdust och ”ärligt”, helt inriktat på vinstmaximering, utan diskussion och hänsyn. Civilsamhällets ökande krav på samråd och demokrati ledde till en förändrad strategi hos företagsledningarna och deras företrä-

dare som skickades på ”charmkurser” och ekologiutbildningar. Machokulturen övergick till ett lyssnande och igenkännande förhållningssätt – ”jag hör vad du säger!”. Ord som miljö, klimat, samspel, varsamhet med flera blev allt mer frekventa. Efterhand accentuerade man de mjuka värdena i kommunikationen genom att mycket medvetet placera kvinnor på informativa poster.

Idag påstår man sig bygga ”miljö-

vänliga vägar”, föreställningen om en ”grön gruvnäring” målas upp och till och med begreppet ”miljövänligt krig” har lanserats. De glittrande löftena om arbetstillfällen i glesbygd får ofta människor att tro på de gröna argumenten.

Parallellt och informellt sker kontakter på en annan nivå, där politiker, ekonomer och kommunala tjänstemän förhandlar med industrin utan egentlig insyn och oftast bakom stängda dörrar. Att anta, att miljöhänsyn har låg prioritet i en hård förhandlingsituation, är givet.

Målet är krig

Militärmakten är en helt egen värld med ett helt eget regelverk och språkbruk. Ett parallellt samhälle vid sidan

Foto: Tor Lennart Tuorda

Hur hanterar Försvarsmakten sin dånande och ibland för djurlivet plågsamt stressande övningsverksamhet?

av civilsamhället. För att få större acceptans säger man sig vara "nödvändig för att försvara Sverige i en allt oroligare omvärld". Försvarsmakten går rakt in i gymnasieklasser, högskolor och universitet för att värva unga människor. Ett exempel på ordförvrängning är kampanjen "Gå med i Sveriges största fredsförening, Försvarsmakten!"

Militära övningar har som syfte att öka skicklighet och effektivitet i strids-situationer. Ju mer man övar, desto bättre funktion, särskilt i ett pressat läge. Målet är krig, som ofta handlar om makt och kontroll över naturresurser. Av vilseledande betydelse är ordet "försvar", men ordet ger legitimitet åt krigshandlingar.

Att tillverka vapen är oerhört lukrativt, och Sverige ligger i toppskiktet i världen, räknat per capita. Saab i Linköping, Bofors i Karlskoga och Ångströmlaboratoriet i Uppsala är svenska exempel på globala aktörer på den högteknologiska scenen. Det militärindustriella komplexet ger i många länder ett avsevärt tillskott till BNP.

Avsikten med att framställa vapen är att de skall användas och militära övningar är förberedelse för krig.

Krigets effekter

Det militären absolut inte vill tala i klartext om är krigsskådeplatsernas mänskliga offer. För de människor som drabbas är katastrofen ofta total, vilket också vanligen gäller miljö, infrastruktur och kulturarv.

Konsekvenserna av krig kan vara långvariga. Ett exempel är förödelsen efter första Irakkriget 1991 och andra Irakkriget 2003, där USA använde utbränt uran i sina pansarbrytande vapen. Stora städer, som Bagdad, Falluja, Naziriia och Basra med flera blev beskjutna med denna typ av radioaktiv ammunition, som fortfarande orsakar genetiska skador och cancer. Missbildningar är vanliga, liksom leukemi. De brinnande oljefälten i Irak är ett annat, uppenbart exempel på krigets påverkan på miljön.

Krigsövningarna nu

Sällan redovisas uttaget av resurser till militära ändamål eller dess påverkan på klimat och miljö. Emellertid framgår i en amerikansk rapport, "Permission to pollute", av Bridget Dorfman att USA, med världens största krigsmakt också är världens största miljöförstörare av luft, land och vatten alla kategorier.

Belysande är miljökonsekvenserna av den amerikanska sjätte flottans aktiviteter. Flottstyrkan är stationerad i Italien och opererar i hela Medelhavet. Den består av kärnvapenbestyckade ubåtar, hangarfartyg, eskortfartyg och understödsfartyg, tillräckliga för att kunna genomföra ett storskaligt krig. Den amerikanska sjätte flottan är den i särklass största miljöförstöraren i Medelhavet. USA villkorar att inte ställas till svars för sin militära miljöpåverkan. Liknande amerikanska flottenheter återfinns över världshaven; nämnas

kan sjunde flottan utanför Japan, femte flottan utanför Bahrein i Persiska viken och fjärde flottan utanför Sydamerika. David Vine skriver i sin bok *Base Nation*, 2015, att USA:s flotta läcker enorma mängder olja ut i havet varje år.

Kommer USA och Pentagon någonsin ställas till svars för sin gigantiska globala miljöförstöring?

Krigsövningarna då

De franska provsprängningarna av atombomber över Mourora-atollen i Franska Polynesien på 1960-talet drabbade urbefolkningen i dubbel bemärkelse. Människorna strålskadades och evakuerades dessutom från sina hemöar. Förstörelsen av atollen och dess undervattensmiljö med omfattande korallrev blev total.

Ett relativt okänt svenskt exempel på militärens påverkan på människor och miljö är från 1956-57 i Naustadområdet i Jokkmokks kommun. Markerna hade brukats av Navsta, Udtja, Duorbun och Tjävrra byar och samebyar. Vid den avslutande provsprängningen sommaren 1957 av en simulerad svensk atombomb (innehållande 36 ton nitrolit, motsvarande 1/7 av en atombomb) var 150 observatörer närvarande. Dessutom hade tjugo kaniner i studiesyfte placerats ut i burar på olika avstånd från sprängplatsen. Kaninernas lungor och åtskilliga träd med mera sprängdes av tryckvågen.

Vid detonationen fylldes krevad-

Foto: My Leffler

Målet med militärövningar är krig, som ofta handlar om kontroll över naturresurser menar My Leffler. Ordet "försvar" är vilseledande.

platsen av tillrinnande vatten från omgivande myrmark. Sjön, som fortfarande över sjuttio år senare, kan ses fick det märkliga namnet "Foa-jaure". Bror-Erik Karlsson, uppväxt och tidigare bofast i Navsta (Nausta) berättade att hans hemby under hans barndom var en livlig plats och låg "centralt" med cykelvägar, stigar och flyttleder. Byn var typisk för samarbetet och utbytet mellan bofasta och dem som flyttade med renhjordar. Under 1950-talet var bofasta tvungna att flytta ut från testområdet, en del helt mot sin vilja. Bror-Erik och andra fick under tystnadsplikt i början av 1950-talet arbeta med byggandet av vägar, torn och ramper för det svenska atombombsprogrammet. Efterhand blev området ett permanent försöksområde med namnet Vidse Permanent Test Range. Ginger Karström (Bromfalk) har beskrivit denna dramatiska tid i sin uppsats från 2001: "Nausta - från lappvall till militärt testområde" (opubl.).

Från renbete till skjutfält

De militära övningarna har successivt ökat i och med Sveriges allt tätare samarbete med Nato. Senast nu, när vi sedan den 1 juli 2016 gått med i Värmlandstöd för Nato. Sverige har också anslutit sig till det permanent strukturerade samarbetet Pesco (Permanent Strategic Cooperation) inom EU. Sverige skall bidra med ett "Europeiskt test- och evalueringscenter i Vidse". Fler och fler vapenföretag söker sig till Norrbotten och Neatområdet (North European Aerospace Testrange) också kallat Vidse Testområde. Detta område är Europas största krigsträningsområde med en yta av Belgiens storlek, 24 000 kvadrat-kilometer.

I reklam, riktad till internationell vapenindustri, förespeglas att området är folktomt ("no local people"), med storslagna bilder på skog och fjäll. Denna uthyrnings-verksamhet är en god affär för svenska staten och Region Norrbotten. Hur mycket miljöpåfrestningar tål egentligen den känsliga och karga fjällvärlden, som dessutom till stora delar består av myr- och vattenområden? Finns någon samlad redovisning över Försvarsmaktens utsläpp och påverkan på miljön?

Men området är definitivt inte folktomt. Flera samebyar har sina renbe-

Allt mer yta tas i anspråk för militärens övningar.

tesmarker i området. Djurlivet är rikt och flera artskyddade djur som björn, lo, järv, kungsörn med flera lever här. Fjällvärlden inrymmer ett antal nationalparker och den storslagna stillheten i Lapponia är unik. Turistnäringen är kraftigt växande i Jokkmokks kommun och friluftsliv, jakt och fiske är en självklarhet för de bofasta i Norrbotten.

Djurens skydd

Tamdjur har ett starkt skydd, reglerat i Djurskyddslagen, med Jordbruksverket som central myndighet. Renen är vårt vildaste tamdjur. Försvarsmakten har regelbundna samråd med samebyarna kring militära övningar och

eventuell påverkan på renskötseln. Renägarna får ersättning för att flytta renarna om friktion skulle uppstå mellan verksamheterna.

De vilda djuren har inte alls samma skydd. Här är Naturvårdsverket central myndighet.

Hur hanterar Försvarsmakten sin dånande och ibland för djurlivet plågsamt stressande övningsverksamhet? Artskyddsförordningen ger skyddade djur och växter en starkare position än tidigare (EU:s art- och habitatdirektiv). Enligt länsstyrelsen i Norrbotten har man i praktiken ännu inte börjat kontrollera hur direktiven efterlevs. Vad gäller det vilda är det oerhört svårt att hitta döda och/eller övergivna spä-

Är övning som Aurora 17 ett sätt att marknadsföra den militära närvaron och normalisera vapenindustrin frågar sig My Leffler.

da djur då de snabbt försvinner, det vill säga äts upp av rovdjur.

Arktisk utmaning

Under Arktis is finns enorma naturresurser som mineraler, olja och gas. Därför riktas många länders blickar dit och i februari -17 genomfördes ett stort säkerhetspolitiskt möte i Jokkmokk med över 70 inbjudna deltagare. En av programpunkterna hade lydelsen: ”Vi ser med tillfredsställelse att många länder nu riktar blickarna mot Arktis och vill öva sina stridskrafter där”.

Detta är mycket uppseendeväckande, då Svalbard sedan början av 1920-talet är en demilitariserad zon, vilket ett 50-tal länder, däribland Sverige och USA har skrivit under, i det så kallade Svalbardtraktatet. Här bör påpekas, att USA har minst åtta militära installationer på Svalbard.

ACE, Arctic Challenge Exercise, är en återkommande övning vartannat år. Övningen genomfördes första gången 2013, med Norge som värdland. Två år senare, under ACE 15, var Sverige värdland och förra året Finland. Områdena där överflygningar och bombfällningar sker är till stora delar de samma varje ACE, nämligen i princip övre tredjedelen av Sverige (hela Norrbotten och stora delar av Västerbotten) med Lule flygplats, F 21, som flygbas.

I Norge används ett mindre område i norr, med Bodö som flygbas och även i Finland ett mindre område med Rovaniemi som bas. Ett tiotal länder, varav merparten är Natoländer, samövar under realistiska förhållanden, där logistiken skall fungera med ibland över hundra plan i luften.

Det är provokativt att Försvarsmakterna i de tre nordiska länderna valt att

kalla denna återkommande övning för ”Arctic Challenge Exercise” då ju stora delar av Arktis är fredat enligt Svalbardtraktatet som är gällande enligt internationell lag.

”Största möjliga hänsyn”

Än mer aggraverande är tidpunkten för ACE. Alltid sista veckan i maj och första veckan i juni. Denna tid är den mest känsliga för djurlivet, ”barnkam-maren” är vidöppen och oerhört sårbar. Renarna kalvar till fjälls i början av maj och överflygningarna sker inte direkt över kalvningslandet. Dessutom arvoderas naturligtvis renägarna för att se till att deras djur om möjligt inte närmar sig flygzonerna.

Värre är det för de vilda djuren, inklusive fåglarna, som är spridda över hela fjällvärlden, över skogar, kustland och skärgårdar. Ingen håller dem ur vägen. Den chockverkan och de följder som de hastigt uppdykande stridsplanen utsätter nyfödda djur för finns inga uppgifter eller någon dokumentation kring. Om bon överges eller späda djur dör försvinner de nästan omedelbart (se ovan).

Ett konkret exempel på en sådan situation är när man, under en hel dag, under övningens andra vecka, övar lågflygning i överljudsfart i Bottenviken. Övningsområdet är vidsträckt, från Lule skärgård och söderut över vattnen utanför norra Västerbotten. Bara i Lule skärgård finns över tjugo tidvis skyddade områden för säl och fågel. Vanligtvis är skyddstiden maj till juli eftersom ruvande fåglar och späda fågelungar och sälkutar är mycket sårbara för störningar under denna tid. Att naturintresserade människor då över huvud taget inte får vistas här medan militära jetplan får öva lågflygning

strider mot all rimlighet. På grund av de uppenbara hälsoriskerna som ljudbangar och chockvågor medför råder dessutom strikt tillträdesförbud i området denna övningsdag.

Djurens känsligaste tid

Vid förfrågan varför ACE förläggs till denna känsliga tid svarar Louise Levin, informationsansvarig vid F 21 i Luleå, att Försvarsmakten tar största möjliga hänsyn vid planeringen av sina övningar. De undviker övningar på högsommaren och tidig höst, då fjällvandrarerna har sin tid. Senare på hösten kan vara för dimmigt och svårt att flyga och älgjakten och sarvslakten (slakt av vuxna rentjurar i fält) infaller.

Under midvintermånaderna är mörkret för djupt. Under vårvintern och fram över påsk och april utkommer skidturisterna. Entreprenörerna med skotrar och hundspann har under samma period högsäsong för turister från hela världen i det storslagna fjällskapet. Från mitten av maj och en dryg månad framåt gör den kraftiga snösmältningen det svårt att ta sig fram i markerna. Denna period är utmärkt från flygövningssynpunkt. Ljuset är stort och få människor störs av den högljudda verksamheten. Tyvärr råkar denna tid sammanfalla med djurens känsligaste tid.

Är det kanske i stället så, att ”största möjliga hänsyn” till omgivningen egentligen handlar om militärmaktens strategi att undvika konfrontation med de som har en röst?

Är de som har en röst i detta fall jägare, renägare, turister och entreprenörer?

De vilda djuren har varken röst eller talan.

My Leffler

LOKALFÖRENINGAR och medlemmar i styrgruppen Samla

HUDIKSVALL

- My Leffler
- E-post: my.helsingland@hotmail.com

GÖTEBORG

- Ingela Mårtensson
- E-post: ingela_martensson@hotmail.com
- Anna-Lisa Björneberg
- E-post: a.l.bjbg@hotmail.com

HALMSTAD/LAHOLM

- Susanne Gerstenberg
- E-post: susanne.gerstenberg@telia.com
- Lena Angviken
- E-post: lena.angviken@telia.com

KIRUNA

- Gun-Britt Mäkitalo
- E-post: gbmakitalo@gmail.com
- Edla Lantto
- Telefon: 0980-802 26, 073-050 94 43

SKÅNE

- Anne Rosberg
- E-post: anne@rettd.se

STOCKHOLM

- Sylvia Rönn
- E-post: sylviaronn@gmail.com
- Ingegerd Muncio
- E-post: ingeherd.muncio@gmail.com

UPPSALA

- Inga-Lill Ek
- E-post: ingalill.s.ek@gmail.com
- Peggy Franzon
- E-post: peggy.franzon@gmail.com

**Nästa Samlamöte:
?**

Kvinnor för fred ingår bland annat i följande fredsnätverk och organisationer:

Operation 1325, UN women, OSSE-nätverket, Forum Syd, ICAN, Nätverket för kärnvapennedrustning, Sveriges Fredsråd, Kommittén för Väst-sahasrar kvinnor, Glöm aldrig Pela och Fadime och Elin Wägnersällskapet.

KONTAKTKVINNOR

GÖTEBORG

Gun Holmertz
E-mail: gun.holmertz@telia.com
Tel: 070-757 53 27, 031-330861

HALMSTAD/LAHOLM

Agneta Eriksson
E-mail: eriksson.035129150@telia.com
Tel: 035-12 91 50

HÖÖR

Anne Rosberg
E-mail: anne@rettd.se
Tel: 0413-55 13 22

KIRUNA

Eva Jonsson
E-mail: evannakristin@gmail.com
Tel: 0980-194 03

LYSEKIL

Inger Sterneskog
E-mail: sterneskog@gmail.com
Tel: 0523-160 20

STOCKHOLM

Bibbi Steinertz
E-mail: bibz@telia.com
Tel: 08-662 18 25

SUNDSVALL

Hjördis Johansson
E-mail: hjordisi.j@telia.com
Tel: 060-17 42 42
Måna Wibron
E-mail: mana.wibron@designmmm.nu
Tel: 0691-611 98, 076 – 28 33 45

UPPSALA

Kersti Ertem
E-mail: kersti.ertem@bredband.net
Tel: 018-32 72 14, 070-217 23 43

VÄRNAMO

Inger Peterson
Tel: 0370-167 38

VÄSTERÅS

Inger Widell
E-mail: inger.widell06@bredband.net

ÖREBRO

Helena Sunvisson
E-mail: helena@sunvisson.se
Tel: 019-18 90 43

ÖSTERSUND

Eivor Nordman
Tel: 073-073 81 05, 063-12 88 57

ÖSTHAMMAR

Inger Blomstrand
E-mail: inger12595@gmail.com
Tel: 017-34 63 33, 070-260 71 27

Motion till Klimatriksdagen 2018

I sitt tal under Folk- och Försvars rikskonferens i Sälen i år deklarerade försvarsminister Peter Hultqvist bland annat två huvudinriktningar som varit i fokus för det svenska försvaret de senaste åren:

- att öka den svenska nationella militära förmågan, och
- att med utgångspunkt från en militärt alliansfri position fördjupa våra internationella samarbeten bi- och multilateralt.

Det har lett till att Sverige arrangerat den största militärövningen på över 20 år – Aurora. Svensk militär deltar i en mängd internationella militära övningar inte minst i Östersjöregionen. Östersjön är ett av de allra mest nedsmutsade haven i världen. Finns konsekvensbeskrivningar av de militära aktiviteternas påverkan av miljön i Östersjön?

Försvarsmakten har begärt att få tillstånd att årligen kunna släppa ut två ton bly och ett ton koppar i Göteborgs skärgård. Hur stämmer det överens med Sveriges ambitioner att skapa renare hav?

Sverige har anslutit till det permanent strukturerade samarbetet, Pesco, inom EU. Sverige ska bidra med ett "Europeiskt test- och evalu-

eringscenter i Vidsel". Det innebär att alltför många länder med all säkerhet kommer att testa vapen och genomföra övningar i Norrbotten. Vilken påverkan kommer det att få på miljön?

Regeringen har beslutat att införa en flygskatt för att minska flygets klimatpåverkan. Klimatminister Isabella Lövin anser att nästa steg är krav på en tydlig redovisning av flygresornas klimatpåverkan. Ska det också gälla försvaret?

Förslag:

Kvinnor för Fred föreslår att klimatriksdagen beslutar om att ställa krav på tydliga redovisningar av försvarets klimatpåverkan i samband med övningar och tester.

För Kvinnor för Fred

Ingalill Ek, My Leffler och Ingela Mårtensson

På klimatriksdagens hemsida hittar du många intressanta motioner. Några exempel är Inger Holmlunds nr. 96: Skapa fredsdepartement. Ingalill Eks nr. 115: Klimat och public service och nr. 144: Mer fred för skattepengar av Anders Axner och Inger Holmlund.

Som medlem i Kvinnor för fred stöttar du fredsarbete och kvinnors rättigheter

Årsavgiften är 170 kronor, som stödmedlem betalar du 100 kronor. Pengarna sätts in på bankgiro: 768-6066. Ange namn, adress, telefonnummer och eventuell e-postadress.

Följ Kvinnor för freds arbete på kvinnorforfred.se, Facebook och Twitter.

Adress: Tegelviksgatan 40,
116 41 Stockholm
Telefon: 08-667 97 27,
mobil 076-117 97 27
E-post: info@kvinnorforfred.se

Medlemmarna får sex tidningar per år. Två tematidningar, som den du håller i din hand, och fyra medlemsblad.

